

Ședința comemorativă a avut loc în aula Academiei, în ziua de 29 noiembrie 1957, sub președinția acad. Șt. Milcu, prim secretar al Academiei R.P.R. În fața a numeroși membri ai Academiei, cercetători științifici etc. au prezentat comunicări:

1. acad. prof. Em. Condurachi, *Opera și gândirea lui Vasile Pârvan*.
2. prof. Ion Nestor, membru corespondent al Acad. R.P.R., *Vasile Pârvan și problemele arheologiei comunei primitive*.
3. Radu Vulpe, *Vasile Pârvan istoric și arheolog al antichității greco-romane*.

ASPECTE DIN COLABORAREA ȘTIINȚIFICĂ ÎNTRE ARHEOLOGII ROMÎNI ȘI SOVIETICI

I

Soluționarea unor probleme privind istoria veche a societăților omenești care au trăit pe teritoriul R.P.R. și pe teritoriul U.R.S.S. a făcut tot mai simțită necesitatea colaborării și a schimbului de experiență între arheologii romîni și arheologii sovietici. Intensificarea cercetărilor arheologice din aceste două țări a ridicat numeroase probleme comune ambelor țări. Astfel, cultura Cucuteni-Tripolie, cultura epocii scitice, cultura epocii migrațiilor, spre a nu aminti decât cele mai importante din preocupările actuale, nu pot fi explicate satisfăcător în țara noastră fără o cunoaștere temeinică a descoperirilor din sud-vestul U.R.S.S., după cum nici acolo nu se poate ajunge la o înțelegere mai largă, făcîndu-se abstracție de descoperirile din țara noastră.

Aceste necesități au determinat în ultimii ani o colaborare tot mai strînsă între arheologii romîni și sovietici în cadrul unor călătorii de studii, prin participarea la cercetările de teren din sud-vestul U.R.S.S. a unor arheologi romîni, precum și prin participarea la conferințe arheologice.

Un bun prilej pentru cunoașterea celor mai noi rezultate ale arheologiei sovietice a fost participarea unui grup de arheologi romîni la Conferința unională de arheologie și etnografie care a avut loc la Moscova între 26 martie și 1 aprilie 1957. La conferință au participat acad. Em. Condurachi, directorul Institutului de arheologie al Academiei R.P.R., ca delegat special al R.P. Romine, precum și alți trei arheologi romîni care se aflau la Moscova în cadrul unei călătorii de studii: prof. Gh. Ștefan, membru corespondent al Academiei R.P.R., Radu Vulpe și Sebastian Morintz.

La ședințele conferinței de la Moscova au luat parte reprezentanți ai tuturor filialelor unionale și arheologi din țările de democrație populară: Polonia, Ungaria, R.D. Germană, Bulgaria, Mongolia și România.

În ședințele plenei și în ședințele secțiilor s-au ținut peste 180 comunicări, consacrate rezultatelor cercetărilor arheologice și etnografice din 1956. Au fost tratate probleme privind toate regiunile U.R.S.S., toate epocile istoriei vechi pînă în plin feudalism.

Participanții la conferință au avut posibilitatea să cunoască în prealabil temele comunicărilor, acestea fiind publicate într-un mic volum (pentru cele din plenară) sau cel puțin dactilografiate (pentru cele din secții). Comunicările erau însoțite de un bogat material ilustrativ și uneori chiar de filme documentare (de pildă comunicările privind

descoperirile din Horezm prezentate de S.P. Tolstov și de la Panticapeum prezentate de V. D. Blavatski). Aula conferinței avea aspectul unei adevărate expoziții, care înfățișa sumar prin fotografii și materiale arheologice rezultatele ultimelor cercetări. Comunicările s-au remarcat printr-un înalt nivel științific, printr-o prezentare corectă a materialelor, concluziile decurgând în mod logic, iar nu forțat din documentare. Tot în cadrul plenarei a fost discutată problema extrem de importantă a fondului de izvoare arheologice. B.A. Ribakov, directorul Institutului de istoria culturii materiale din Moscova, a expus un referat privind redactarea unui repertoriu general al monumentelor arheologice de pe teritoriul U.R.S.S. Această lucrare ar avea scopul să valorifice uriașa cantitate de materiale arheologice, aflate în muzeele și institutele arheologice, în mare parte inedite. Această lucrare ar dura aproximativ 15 ani.

Arheologii români au participat cu câteva comunicări având ca teme preocupări comune. Astfel, acad. Em. Condurachi a prezentat în plenara conferinței un *Raport general asupra rezultatelor obținute de arheologii români în anul 1956* și o altă comunicare în secția de arheologie antică — *Histria romano-bizantină în lumina ultimelor săpături*, precum și o a treia în secția bizantină a Institutului de istorie: *Cu privire la schimbul în natură și schimbul în bani în sec. IV—V e.n.*

Radu Vulpe a prezentat în secția de istorie antică comunicarea: *Valul dintre Leova-Bender și problema greutungilor de la vest de Nistru*, iar Sebastian Morintz, în secția epoca fierului, comunicarea *Un nou grup hallstattian în Moldova (cimitirul tumular de la Blrșești-Vrancea)*.

După terminarea conferinței, prof. Gh. Ștefan, Radu Vulpe și Seb. Morintz au vizitat între 2 și 6 aprilie muzeele din Moscova: Muzeul de istorie, Muzeul de artă, Muzeul de arheologie de la Universitate și depozitul Institutului de istoria culturii materiale. Cu multă bunăvoință prof. A. Briusov, T.S. Passek și A.I. Meliukova ne-au arătat diverse materiale interesante din cercetările lor.

Între 7 și 12 aprilie am vizitat o serie de muzee și instituții din Leningrad: Ermitajul, Institutul de istoria culturii materiale, Muzeul de antropologie și etnografie. Cea mai mare parte din timp ne-am petrecut-o în Ermitaj, conduși cu multă bunăvoință de M.I. Artamonov, B.B. Piotrovski, A.P. Manșevici, B.A. Latînin și O. Smirnova. Desigur timpul a fost prea scurt spre a putea studia îndeaproape imensele colecții ale Ermitajului. Au rămas totuși vii în mintea noastră impresiile avute vizitând acest minunat tezaur al culturii universale.

La Institutul de istoria culturii materiale, filiala Leningrad, am fost primiți de B.B. Piotrovski, directorul Institutului, și de M.A. Tihanova. După ce B.B. Piotrovski ne-a vorbit despre descoperirile din Urartu (Armenia), ne-a arătat în laboratorul în care S.A. Semenov studiază de mai bine de două decenii uneltele populațiilor din orînduirea comunei primitive, laboratorul pentru analiza chimică a metalelor, laboratorul în care se experimentează o nouă metodă pentru analiza carbonului 14 și fototeca. Într-o ședință a Institutului, prof. Gh. Ștefan a expus comunicarea *Contribuții arheologice la istoria Dobrogei de nord în sec. X—XII*, și Radu Vulpe *Valul din Moldova de Jos și fortificația lui Athanaric*.

Revenind la Moscova (13—14 aprilie) am continuat cercetarea unor materiale din Muzeul de istorie.

Între 15 și 20 aprilie am fost la Kiev unde am vizitat Institutul de arheologie, Muzeul de istorie și Muzeul de artă. La Institutul de arheologie am fost primiți de S.N. Bibikov, directorul Institutului, care ne-a vorbit despre ultimele sale cercetări. V.M. Danilenko ne-a arătat materiale extrem de interesante din neoliticul vechi al Ucrainei și O.F. Laga-

dovska materiale de la sfârșitul neoliticului descoperite la Sandraki, care își găsesc analogii în așezarea de la Horodiștea din Moldova. Cu A.I. Terenojkin am discutat asupra perioadei de trecere de la epoca bronzului la prima epocă a fierului și asupra epocii scitice în Ucraina. El ne-a arătat o serie de materiale foarte utile pentru înțelegerea influenței culturii scitice în țara noastră, el însuși fiind un bun cunoscător al descoperirilor de la noi și a urmărit elementele de cultură tracă în complexul culturii scitice.

Călătoria noastră în U.R.S.S. ne-a dat prilejul să învățăm multe lucruri noi sau să înțelegem mai bine o serie de probleme care ne erau anterior cunoscute din publicații. Pe baza materialelor arheologice văzute la Moscova, Leningrad și Kiev și în urma discuțiilor purtate cu arheologii sovietici, am putut aprofunda unele probleme care interesează îndeaproape arheologia românească.

Sebastian Morintz

II

Multe probleme din istoria veche a teritoriului dintre Carpați și Nipru interesează deopotrivă pe arheologii români și pe arheologii sovietici ce activează în sud-vestul U.R.S.S. În vederea rezolvării cit mai temeinice a acestor probleme, între Institutul de istoria culturii materiale de la Moscova și Institutul de arheologie de la București s-a ajuns la un acord cu privire la schimbul de experiență între arheologii din cele două țări și la participarea activă la munca de teren de pe diverse șantiere arheologice. La 9 august 1957, un grup de cinci arheologi români, alcătuit din: Radu Vulpe, Hortensia Dumitrescu, Maria Comșa, Eugen Comșa și Adrian Florescu, a plecat în U.R.S.S. spre a participa la săpăturile Expediției arheologico-etnografice Pruto-Nistriene și a Expediției moldovenești. La sosirea pe teritoriul R.S.S. Moldovenești, grupul a fost încadrat în Expediția Pruto-Nistrliană și s-a împărțit în două: Radu Vulpe, Hortensia Dumitrescu și Adrian Florescu au rămas la Lukașovka (r. Orhei), iar Maria Comșa și Eugen Comșa au plecat la Alcedar (r. Rezina).

Colectivul de la Lukașovka compus din arheologi sovietici și români urma să studieze două obiective importante și anume să continue lucrările pe grădiștea slavă și să înceapă săpăturile într-o așezare cu două straturi de cultură, cel inferior din prima epocă a fierului și cel superior de la sfârșitul celei de a doua epoci a fierului (sec. II—I î.e.n.).

La Alcedar se cerceta grădiștea slavă și alături erau studiate resturile unei seliști, din aceeași epocă. Tot aici se mai aflau două straturi de cultură, unul din prima epocă a fierului și altul cu materiale de tip Luka Raikovețkaia-Hlincea I.

După o săptămână de lucru, pentru arheologii români a fost organizată o excursie cu următorul itinerar: Alcedar-Lukașovka-Chișinău-Bender-Căușani-Belgorod Dnestrovski-Odessa-Tiraspol-Chișinău-Orhei-Alcedar. În cursul excursiei au fost studiate materialele din Muzeul de istorie de la Belgorod Dnestrovski, precum și cetatea, iar apoi a fost vizitat orașul Odessa și mai ales au fost studiate bogatele colecții din Muzeul arheologic din acest oraș.

La întoarcere tot colectivul Expediției s-a adunat la Alcedar în vederea lucrărilor seminarului de Arheologie slavo-română, organizat de G. B. Fedorov, conducătorul Expediției.

La lucrările seminarului au luat parte toți membrii Expediției Pruto-Nistriene, ai Expediției moldovenești, ai Colectivului etnografic și oaspeții din alte părți, participând reprezentanți din diferite centre de activitate arheologică: Moscova, București, Kiev, Minsk, Odessa, Iași, Lvov și Chișinău. Seminarul s-a ținut în tabăra de lângă grădiștea

Alcedar și a durat aproape patru zile. Majoritatea participanților au ținut comunicări sau referate, urmate de vii dezbateri, la care au luat parte activă și delegații români. În numeroasele comunicări prezentate au fost tratate probleme privind toate epocile istoriei (de la paleolitic până în plin feudalism) și probleme relative la etnografia R. S. S. Moldovenești. Arheologii români au prezentat șase comunicări: Eugen Comșa, *Raporturile dintre cultura Boian și culturile vecine*; Hortensia Dumitrescu, *Noi descoperiri cu privire la ritul funerar al culturii Cucuteni-Tripolie*; Adrian Florescu, *Contribuție la problema topoarelor șlefuite de silex din Moldova*; Radu Vulpe, *Problema bastarnă; același, Vadul lui Athanarich*; Maria Comșa, *Pătrunderea slavilor răsăriteni pe teritoriul R.P.R. și răspindirea elementului romanic pe teritoriul Moldovei*.

După încheierea seminarului, Maria Comșa a rămas în continuare la Alcedar, iar ceilalți membri ai colectivului românesc au plecat la Florești pe șantierul Expediției moldovenești (de sub conducerea T. S. Passek). După ce a vizitat șantierul de la Florești, Radu Vulpe s-a întors în țară; Adrian Florescu a plecat pe șantierul de la Cîndești, unde se făceau săpături într-o interesantă așezare din prima epocă a fierului, iar Eugen Comșa a participat la săpăturile de la Florești, făcînd între timp și o scurtă călătorie de studii la Moscova.

Zona arheologică unde se fac săpăturile de la Florești se află între satul Mărculești și orașul Florești și ocupă un teren destul de vast pe terasa lină a râului Răut. În diferite puncte ale zonei sînt documentate resturi din epoca paleolitică, rămășițele unei așezări cu ceramică liniară, ale unei alte așezări cu materiale de tip Larga-Jijia, a unei așezări din faza Izvoare, ale unei locuiri din epoca bronzului și ale unei întinse așezări din sec. III—IV e.n. Complexul cercetat de colectivul condus de T. S. Passek este important și pentru arheologia romînească, prin faptul că pe același loc sînt documentate, în condiții stratigrafice clare, o așezare cu ceramică liniară suprapusă de o așezare din faza Larga-Jijia.

De la Florești, Eugen Comșa a plecat la Aneni, unde a participat la începerea săpăturilor, la o scurtă cercetare de suprafață de-a lungul râului Bîc. După alte două zile s-a deplasat cu un întreg colectiv la Krinicinoc, pe malul lacului Ialpug, unde a luat parte la o cercetare de suprafață pe terenul așezării feudale timpurii în care urmau a fi făcute săpăturile.

Prof. Radu Vulpe, după încheierea lucrărilor de la șantierul Popești, s-a reîntors la Chișinău.

Trei dintre delegații români (Radu Vulpe, Eugen Comșa și Adrian Florescu) au asistat la ședința Filialei Academiei de Științe din Chișinău, în cursul căreia conducătorii diferitelor colective ale Expediției moldovenești au făcut expuneri despre rezultatele săpăturilor din anul 1957.

După aceea Radu Vulpe a participat la săpăturile de la Aneni și de la Krinicinoc, iar Adrian Florescu a mai rămas cîteva zile la Chișinău spre a studia materialele din prima epocă a fierului din colecția Filialei Academiei de Științe; ceilalți s-au reîntors în țară, urmați în a doua jumătate a lunii septembrie și de Radu Vulpe și Adrian Florescu.

În timpul șederii în Uniunea Sovietică am fost impresionați de căldura și prietenia cu care am fost primiți peste tot.

Pe șantierele pe care am lucrat noi, am adunat numeroase date cu privire la modul de organizare și la metodele de lucru ale colectivelor de săpături arheologice, spre a le putea apoi împărtăși specialiștilor noștri și spre a face propuneri ca unele metode să fie puse în aplicare și în munca de teren a arheologilor români. Dintre acestea vom aminti cîteva mai importante:

Datorită faptului că pe șantierele amintite lucrează colective mixte alcătuite din arheologi, practicanți, arhitecți și desenatori, munca de laborator este mult ușurată. Studenții de la Facultatea de arhitectură copiază toate planurile în forma definitivă pe șantier. Paralel, toate materialele (ce urmează a fi duse la muzee) sînt spălate, marcate și inventariate. Pentru ultima operație sînt două registre, unul în care se trec obiectele obișnuite și altul în care se înregistrează obiectele rare, cărora li se face desenul și o descriere amănunțită. După aceea diferitele obiecte sînt desenate. Astfel la întoarcerea de pe teren planurile și desenele sînt gata spre a fi predate la tipar.

Fiecare membru al colectivului face notițe amănunțite în carnetul de șantier, la fel ca și la noi, dar pe șantierele arheologice din U.R.S.S., la sfîrșitul fiecărei săptămîni notițele (inclusiv ale șefilor de sectoare și de subcolectiv) sînt citite, discutate și completate de întreg colectivul. Drept urmare, dacă pe șantier sînt mai multe sectoare depărtate unele de altele, fiecare membru al colectivului are posibilitatea să afle tot ce s-a descoperit pe întregul șantier.

Ne-a impresionat faptul că fiecare membru al colectivului urmărește o anumită problemă, pe care și-a ales-o și pentru care i se dă posibilitatea să facă săpături personale în alte puncte. În anumite cazuri în U.R.S.S. se întîmplă ca întreg colectivul, inclusiv conducătorul expediției, lucrează pentru rezolvarea problemei aflate în studiu de unul dintre cercetătorii mai tineri.

Merită a fi remarcată și regula după care, la sfîrșitul fiecărei campanii de săpături, în capitalele republicilor unionale sau în centrele de activitate arheologică se țin scurte sesiuni, în cursul cărora conducătorii colectivelor prezintă dări de seamă cu privire la rezultatele săpăturilor din anul respectiv. Astfel orice specialist ia cunoștință în același an de rezultatele mai importante ale activității arheologice de pe teren.

Eugen Comșa

POZIȚIA ARHEOLOGILOR FAȚĂ DE REZULTATELE METODEI RADIOCARBONULUI (C 14) ÎN DOMENIUL CRONOLOGIEI ABSOLUTE

Problema cronologiei absolute a diferitelor culturi străvechi din Asia, Africa și Europa a preocupat în chip permanent pe toți arheologii, nu numai din nevoia firească de a preciza cît mai strîns în timp diferitele etape mai lungi sau mai scurte ale evoluției omului și a societății, ca și a evenimentelor mai însemnate din cursul istoriei omenirii, ci mai ales pentru fundamentarea concluziilor cu privire la originea culturilor, la existența și direcția mișcărilor culturale și a influențelor — probleme esențiale în încercările de reconstituire a istoriei mileniilor trecute. Căci dacă în sine însuși faptul de a ști dacă, de exemplu, un eveniment oarecare s-a petrecut la anul 2150 sau la anul 1950 î.e.n. nu are o importanță deosebită, în schimb pentru stabilirea cauzelor și efectelor acestui eveniment și pentru situarea lui în contextul istoric, cunoașterea precisă a datei este de o importanță esențială. Firește, arheologia are o serie de metode proprii, care au dus în ultimele decenii la rezultate apreciabile în domeniul cronologiei absolute, unele dintre aceste rezultate putînd fi considerate cu totul sigure. Pe de altă parte, o dată cu înmulțirea considerabilă a săpăturilor și cu dobîndirea unui material documentar tot mai abundent și mai variat, nenumărate lacune din informațiile noastre au putut fi înlăturate, iar acolo